

ОЙКОНИМИ НА *-ІВК-А* ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ПОСЕЛЕНЬ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 811.161.2 ' 373.21

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(45).135–141

Висоцька М. Ойконіми на *-іvk-а* як результат перейменування поселень; кількість бібліографічних джерел – 18; мова українська.

Анотація. Стаття присвячена аналізу перейменувань назв населених пунктів у ХХ столітті (у післявоєнний період) та змін у топонімному ландшафті України внаслідок утворення нових географічних назв на *-іvk-а*. Наслідком Указу Президії Верховної Ради УРСР (від 7.09.1946 р.) «Про збереження історичних та уточнення і впорядкування існуючих назв сільських рад і населених пунктів» є численні перейменування населених пунктів на всій території України. Це спричинило масштабні деформаційні зміни в ойконімній системі України. Замість старих, часто давніх назв, у яких увіковічена історична та культурна пам'ять народу, постали нові штучні оніми з формантом *-іvk-а*.

Мета нашого дослідження – зафіксувати всі назви поселень на *-іvk-а*, які виникли внаслідок перейменувань 1946 р., встановити екстра- та інтралінгвальні чинники, що вплинули на зміни в ойконімній системі України.

Аналізуючи суть політики перейменувань населених пунктів, потрібно враховувати, що, по-перше, ойконіми – яскравий компонент історичної пам'яті народу, який формує та передає важливу інформацію між поколіннями, по-друге, важливим є політичний контекст: процеси найменування та перейменування населених пунктів є засобами втілення ідеологічних тенденцій.

У повоєнний період було введено в ойконімний простір України 761 нову назву з формантом *-іvk-а*. Найбільше таких онімів зафіксовано в Одеській, Львівській, Волинській, Житомирській та Запорізькій областях. Унаслідок політики перейменування були замінені: 1) назви іномовного походження (*Клейнendorф, Бургуджи, Малінешти*); 2) польські відповідники антропонімів у твірних основах (*Янівка*); 3) ойконіми з асоціативно-негативною семантикою (*Дурняки*); 4) назви поселень, твірними основами яких виступають етноніми (*Лашки*); 5) ойконіми, в основах яких містилася згадка інших країн (*Литва*) 6) ойконіми, які мали стосунок до релігії (*Святий Станіслав*); 7) описові та прийменникові конструкції (*Чума за Тисою*). Також зафіксовані перейменування, пов'язані з об'єднанням кількох поселень. Проаналізовані зміни атрибутів у складених назвах (*Петрівка № 1*). Більшість новотворів є невмотивованими, тому й потребують повторного перегляду.

Ключові слова: топонім, ойконім, антропонім, перейменування, твірна основа.

Постановка проблеми. Назви населених пунктів – важливий пласт онімної лексики, оскільки в них увіковічена історична, культурна, мовна пам'ять народу. Численні перейменування як наслідок Указу Президії Верховної Ради УРСР (від 7.09.1946 р.) про збереження історичних та уточнення й упорядкування вже наявних назв поселень спричинили масштабні деформаційні зміни в ойконімній системі України. Так на місці старих, часто давніх назв поселень постали нові штучні оніми з формантом *-іvk-а*. Сьогодні є особливо актуальним вивчення причин та наслідків перейменувань назв населених пунктів радянської доби як для української ойконіміки, так і для історії України загалом. Результати досліджень можна буде використати в процесі повернення поселенням їхніх історичних назв.

Аналіз досліджень. Аналізу принципів, критеріїв найменувань та перейменувань населених пунктів присвячено праці багатьох мовознавців, зокрема: Д. Бучка, наприклад, «Кілька уваг про принципи номінації в ойконімії України» [Бучко 2013], В. Лучика «Принципи й критерії номінації та відновлення історичних назв у топонімії України» [Лучик 2009], С. Вербича «Трансформація українського онімного простору: внутрішньо- та позазовні чинники» [Вербич 2014], Л. Кравченко «Перейменування сучасних українських ойконімів» [Кравченко 2018] та багатьох інших. В україн-

ській ономастиці представлено багато праць, присвячених особливостям номінації різних регіонів України: Тернопільщини (І. Волянчук, Д. Бучко), Івано-Франківщини (В. Яцій), Рівненщини (Я. Пура), Вінниччини (Л. Дика), Волині (В. Шульгач), Черкащини (І. Гонца), Сумщини (О. Іваненко), Одещини (Ю. Карпенко), Полтавщини (А. Лисенко), Хмельниччини (Н. Герета), Карпат (М. Худаш) тощо). Процеси перейменування у ХХ столітті простудійовані в працях Д. Бучка «Післявоєнне впорядкування назв населених пунктів і його вплив на ойконімійну систему України» [Бучко 2013], С. Ковтюх «Соціо-ономастичні аспекти перейменувань процесів в Україні» [Ковтюх 2013], О. Шульган «Ойконімія України ХХ століття (еко- та соціолінгвістичні аспекти)» [Шульган 2017].

Мета статті, завдання. Мета дослідження – аналіз назв поселень, які були перейменовані в ХХ столітті (у післявоєнний період), наслідком чого стало введення в ойконімний ландшафт України географічних назв на *-іvk-а*. Наше завдання – виявити всі назви поселень на *-іvk-а*, які виникли внаслідок перейменувань, зафіксованих у довіднику «Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р.», встановити екстра- та інтралінгвальні чинники, що вплинули на зміни в ойконімній системі України, проаналізувати назви поселень, які були перейменовані на нові з компонентом *-іvk-а*.

Методи та методика. У статті застосований комплекс методів дослідження: *текстологічний* (для відбору ойконімів на *-івк-а* із джерела – «Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р.»); *описовий метод* (використовуємо для виділення, класифікації та інтерпретації досліджуваних географічних назв), *порівняльно-зіставний* (для виокремлення спільних та відмінних особливостей причин перейменування географічних назв). Застосовано елементи *кількісного аналізу* для підрахунку кількості перейменованих ойконімів на *-івк-а*.

Виклад основного матеріалу. Наслідком запроваджені політики етнічної уніфікації СРСР є масштабні зміни в ойконімній системі України, що виражені в численних перейменуваннях населених пунктів, засвідчених у довіднику «Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р.». Ойконіми – «частина мовного ландшафту» [Кравченко 2018, с. 135] країни, і «визначальною при ойконімній номінації є роль соціальних факторів: характер суспільної формації, вага культурно-історичних традицій і цінностей у певний період, визначальні соціально-психологічні критерії при іменуванні об'єктів, що саме діють на окремих територіях у визначені історичні періоди» [Бучко 2013, с. 222].

Суть політики перейменувань потрібно розглядати крізь призму таких основних принципів: по-перше, ойконіми – яскравий компонент історичної пам'яті народу, тобто, окрім базової комунікативної функції, вони є своєрідним «містком пам'яті» [Андрощук 2004, с. 320], що формує та передає важливу інформацію між поколіннями. По-друге, досліджуючи перейменування, потрібно враховувати політичний контекст. Саме тому надання старим поселенням нових назв слугує масштабним засобом ідеологічного втілення ідеологічних течій [Андрощук 2004, с. 320].

В основі процесу найменування населених пунктів (присвоєння новим об'єктам назв та перейменування, тобто повернення старим об'єктам нових назв) неодмінно повинні бути закладені основні критерії:

1) *природні* (фізико-географічний, рослинний та тваринний) – традиційно основний для системи українських ойконімів процес надання назв географічним об'єктам, що полягає у врахуванні їхніх природних характеристик);

2) *суспільно-політичні* (державність, патріотизм, демократизм);

3) *історичні* (історична справедливість, об'єктивність, значущість);

4) *культурні* (автохтонність, матеріальність, духовність);

5) *етико-естетичні* (моральність, толерантність, милозвучність);

6) *лінгвістичні* (етимологічний критерій, граматичність, оригінальність) [Лучик 2009, с. 30–32].

Перейменування географічних назв у СРСР – намагання «...стерти – іноді дуже жорсткими методами – будь-які відмінності між народами і нація-

ми» [Масенко 2017, с. 206]. «У цей період новостворені міста та вулиці отримували назви за єдиним зразком, який мав пропагувати ідеали комунізму й створювати образ світлого майбутнього радянської людини, увіковічувати ідеологів і творців нового порядку й віддзеркалювати мовну картину світу щасливих будівників так званого «всесвітнього раю»» [Кравченко 2018, с. 135–136]. Як підсумовує О. Шульган: головна мета політики масових перейменувань населених пунктів України у ХХ столітті – «формування нової ідеологічної держави без історично сформованих національної культури і мови» [Шульган 2017, с. 144].

У довіднику «Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р.» подані зміни в ойконімній системі України, пов'язані або з «упорядкуванням» географічних найменувань, або зі зменшенням кількості назв населених пунктів адміністративним об'єднанням кількох поселень. Так переважно засвідчені об'єднання села та хутора, розташованого неподалік: *Богданівка* (< *Інгулка, Богданівка*) *Мк., Привільнянський район* [УкрАТП 1947, с. 883]; *Бочманівка* (< *Бочманівка, Лисаветівка*) *Од., Котовський район* [УкрАТП 1947, с. 884]; *Володимирівка* (< *Володимирівка, Дружба*) *Од., Роздільнянський район* [УкрАТП 1947, с. 884]; *Христофорівка* (< *Христофорівка, Балацьке*) *Мк., Баитанський район* [УкрАТП 1947, с. 953]; *Михайлівка* (< *Михалівка, Шосте Ширяївське Товариство*) *Од., Ширяївський район* [УкрАТП 1947, с. 925]; *Маринівка* (< *Маринівка, Олександропіль*) *Од., Березівський район* [УкрАТП 1947, с. 923]; *Мар'яно-Чогоздівка* (*Мар'яно-Чогодарівка, Греко-Мар'янівка*) *Од., Ширяївський район* [УкрАТП 1947, с. 924].

Рідше фіксуємо об'єднання трьох та більше географічних об'єктів: *Сабатинівка* (< *Сабатинове, Ново-Сабатинівка, Старо-Сабатинівка, Сабатинівка Головна, Соболівка*) *Од., Грушківський район* [УкрАТП 1947, с. 944]; *Катеринівка* (< *Катеринівка, Добронадеждівка, Варварівка*) *Стл., Олександрівський район* [УкрАТП 1947, с. 912]; *Улянівка* (< *Улянівка, Тарасівка, Благовіщенський, Олексіївська*) *Од., Грушківський район* [УкрАТП 1947, с. 952]; *Новоселівка* (< *Жуків, Саханський, Петровщина, Новогригорівка, Романовщина*) *См., Глинський район* [УкрАТП 1947, с. 932]; *Сергіївка* (< *Сергіївка, Перша Новоселівка, Друга Новоселівка*) *Ст., Андріївський район* [УкрАТП 1947, с. 945].

Зміни в ойконімній системі повоєнного періоду пов'язані з перейменуванням таких груп географічних назв: «1) усі чужомовні назви; 2) усі назви поселень, в основах яких засвідчені етноніми; 3) назви з образливою, принизливою семантикою; 4) окремі незрозумілі назви тощо» [Бучко 2013, с. 227].

У результаті аналізу перейменувань населених пунктів повоєнного періоду виявили 761 новотвір на *-івк-а*, з яких найбільше зафіксували в Одеській (72 одиниці), Львівській (58 назв), Волинській (55 пропріонімів), Житомирській (49 ойконімів) та Запорізькій областях (46 назв).

1. Найбільшим пластом пропріальної лексики,

який підлягав перейменуванню, були назви іномовного походження (німецького, тюркського, румунського).

Зафіксували ойконіми на *-івк-а*, утворені на місці колишніх назв поселень німецького походження з компонентами:

-берг (Berg 'гора' [Мюллер 2005, с. 116]): *Новогорівка* (<Гейдельберг) Зп., *Великотокмацький район* [УкрАТП 1947, с. 930]; *Прилуківка* (<Містенберг) Зп., *Мелітопольський район* [УкрАТП 1947, с. 940];

-дорф (Dorf 'село, селище' [Мюллер 2005, с. 170]): *Благодатівка* (<Ернсдорф) Лв., *Бобркський район* [УкрАТП 1947, с. 883]; *Дмитрівка* (<Ней-Люстдорф) Од., *Комінтернівський район* [УкрАТП 1947, с. 898]; *Новоселівка* (<Клейнendorf) Од., *Великомихайлівський район* [УкрАТП 1947, с. 931]; *Фрунзівка* (<Фрунзендорф) Дн., *Нікопольський район* [УкрАТП 1947, с. 953];

-гоф (Hof 'двір' [Мюллер 2005, с. 335]): *Високофедорівка* (<Теодорсгоф) Лв., *Куликівський район* [УкрАТП 1947, с. 890]; *Новоселівка* (<Нейгоф) Лв., *Городоцький район* [УкрАТП 1947, с. 931];

-гейм (Heim 'домашнє вогнище, домівка' [Мюллер 2005, с. 314]) *Павлівка* (<Паульсгейм) Зп., *Чернігівський район* [УкрАТП 1947, с. 935]; *Ясенівка* (<Нейгейм) Стл., *Тельманівський район* [УкрАТП 1947, с. 957]; *Балашівка* (<Гнаденгейм) Зп., *Чернігівський район* [УкрАТП 1947, с. 880]; *Виноградівка* (<Арbeitсгейм) Зп., *Гуляй-Пільський район* [УкрАТП 1947, с. 889]; *Голубівка* (<Нейгейм) Зп., *Великотокмацький район* [УкрАТП 1947, с. 895]; *Зеленівка* (<Ененгейм) Изм., *Старокозацький район* [УкрАТП 1947, с. 906]; *Олександрівка* (<Олександрогейм) Зп., *Михайлівський район* [УкрАТП 1947, с. 933];

-фельд (Feld 'поле' [Мюллер 2005, с. 233]): *Богданівка* (<Гнаденфельд) Зп., *Чернігівський район* [УкрАТП 1947, с. 883]; *Богданівка* (<Марксфельд) Стл., *Тельманівський район* [УкрАТП 1947, с. 883]; *Григорівка* (<Прицфельд) Стл., *Тельманівський район* [УкрАТП 1947, с. 896]; *Грушівка* (<Ліхтфельд) Зп., *Ново-Василівський район* [УкрАТП 1947, с. 896]; *Липівка* (<Лінденфельд) Лв., *Щирецький район* [УкрАТП 1947, с. 918]; *Полянівка* (<Ейгенфельд) Зп., *Мелітопольський район* [УкрАТП 1947, с. 939];

-таль (Tal 'долина' [Мюллер 2005, с. 598]): *Софіївка* (<Софієнталь) Изм., *Лиманський район* [УкрАТП 1947, с. 947]; *Долинівка* (<Гнаденталь) Изм., *Арцизький район* [УкрАТП 1947, с. 899]; *Кушівка* (<Візенталь) Зп., *Великотокмацький район* [УкрАТП 1947, с. 918]; *Мар'янівка* (<Марієнталь) Од., *Овідіопольський район* [УкрАТП 1947, с. 923]; *Олександрівка* (<Олександроталь) Зп., *Чернігівський район* [УкрАТП 1947, с. 933]; *Долинівка* (<Розенталь) Дн., *Сталінський район* [УкрАТП 1947, с. 899]; *Слисаветівка* (<Єзізабетталь) Зп., *Чернігівський район* [УкрАТП 1947, с. 901];

-штат (Stadt 'місто' [Мюллер 2005, с. 571]): *Новоселівка* (<Гольдштат) Мк., *Варварівський район* [УкрАТП 1947, с. 931]; *Любимівка* (<Лібени-

штат) Вл., Рожницький район [УкрАТП 1947, с. 921];

-бах (Bach 'струмок' [Мюллер 2005, с. 94]): *Млинівка* (<Мільбах) Др., *Новострілицанський район* [УкрАТП 1947, с. 926]; *Калинівка* (<Штейнбах) Зп., *Чернігівський район* [УкрАТП 1947, с. 910]; *Благоводівка* (<Райхенбах) Лв., *Щирецький район* [УкрАТП 1947, с. 883].

Були перейменовані назви румунського походження: *Рибаківка* (<Аджіаска) Мк., *Тилігуло-Березанський район* [УкрАТП 1947, с. 942]; *Бучко* 2013, с. 227]; *Годинівка* (<Годинешти) Чрц., *Герцаївський район* [УкрАТП 1947, с. 894]; *Криженівка* (<Кригонешти) Чрц., *Герцаївський район* [УкрАТП 1947, с. 916]; *Малинівка* (<Малінешти) Чрц., *Новоселицький район* [Редьква, Лопуляк 2006, с. 63; УкрАТП 1947, с. 922]; *Громівка* (<Гремешти) Чрц., *Заставнівський район* [УкрАТП 1947, с. 896]; *Тарасівка* (<Терешул) Зк., *Тячівський окр.* [УкрАТП 1947, с. 950; Чучка 2005, с. 74].

Новотвори з формантом *-івк-а* з'явилися на місці колишніх ойконімів із твірними основами тюркського походження, наприклад: *Гончарівка* (<Чельмекчя) Изм., *Старокозацький район* [УкрАТП 1947, с. 895; Бучко 2013, с. 227]; *Андріївка* (<Карань) Стл., *Волноваський район* [УкрАТП 1947, с. 880]; *Трубайлівка* (<Карань) Кв., *Переяслав-Хмельницький район* [УкрАТП 1947, с. 951]; *Хамуркопаран* 2017, с. 39]; *Виноградівка* (<Буруджи) Изм., *Арцизький район* [УкрАТП 1947, с. 889; Лучик 2014, с. 82]; *Максимівка* (<Бугас) Стл., *Волноваський район* [Хамуркопаран 2017, с. 153; УкрАТП 1947, с. 921]; *Комишівка* (<Хаджі-Курда) Изм., *Суворовський район* [Хамуркопаран 2017, с. 134; УкрАТП 1947, с. 914]; *Виноградівка* (<Чумлекіой) Изм., *Тарутинський район* [Хамуркопаран 2017, с. 202; УкрАТП 1947, с. 889]; *Рибаківка* (<Аджіаска) Мк., *Тилігуло-Березанський район* [Хамуркопаран 2017, с. 48; УкрАТП 1947, с. 942]; *Нова Лоцинівка* (<Нова Кайраклія) Изм., *Болградський район* [Франко 1979, с. 80; УкрАТП 1947, с. 929]; *Новоселівка* (<Єнікей) Изм., *Кілійський район* [Хамуркопаран 2017, с. 159; УкрАТП 1947, с. 931]; *Слисаветівка* (<Кагальничани) Изм., *Тарутинський район* [Хамуркопаран 2017, с. 57; УкрАТП 1947, с. 901]; *Максимівка* (<Бугас) Ст., *Волноваський район* [Хамуркопаран 2017, с. 96; УкрАТП 1947, с. 921];

Такі перейменування здебільшого є невмотивованими, оскільки відбулося або калькування іномовної назви (часто без врахування особливостей мовних систем), або ж було утворено абсолютно новий ойконім, який ні семантично, ні структурно не співвідносився з первісним географічним найменуванням. Так, наприклад, назва поселення *Карань*, яка має в основі тюркський корінь кага 'чорний', було перейменовано на *Іванівку*, що деформує ойконімну традицію краю.

2. Багато назв поселень, які в основах мали західнослов'янські варіанти антропонімів, замінено на українські. Так в ойконімний ландшафт штучно вписано 54 Іванівки та 39 Йосипівки. Наприклад, *Іванівка* (<Янишівка) Вн., *Дашівський ра-*

йон [УкрАТП 1947, с. 907]; Іванівка (<Янівка) Вл., Берестечківський район [УкрАТП 1947, с. 907]; Іванівка (<Янків) Вн., Вінницький район [УкрАТП 1947, с. 907]; Іванівка (<Янувка) Вл., Ковельський район [УкрАТП 1947, с. 907]; Іванівка (<Яношове) Зк., Берегівський район, 1946 УкрАТП [УкрАТП 1947, с. 907]; Іванівка (<Янушевичі) Жт., Житомирський район [УкрАТП 1947, с. 907]; Йосипівка (<Юзефівка) Жт., Баранівський район [УкрАТП 1947, с. 909]; Йосипівка (<Єсепівка) Жт., Бараїшівський район [УкрАТП 1947, с. 909]; Йосипівка (<Юззин) Жт., Ружинський район [УкрАТП 1947, с. 910]; Федорівка (<Теодорівка) Рв., Клесівський район [УкрАТП 1947, с. 952]; Варварівка (<Барбарівка) К-П., Солобковецький район [УкрАТП 1947, с. 885]. При таких перейменуваннях переважно не збережено словотворчий формант: Йосипівка (<Юзина) Вн., Копайгородський район; Йосипівка (<Юзине) Вн., Чернівецький район; Йосипівка (<Юзефін) Вл., Оваднівський район; Йосипівка (<Юзефін) Вл., Рожищенський район [УкрАТП 1947, с. 909].

Були також заміщені всі ойконіми, які в основах містили католицькі варіанти імен, на українські відантропоніми та відапелятивні назви: Кліщинівка (<Альбінівка) Тр., Зборівський район [УкрАТП 1947, с. 913]; Лощинівка (<Бернадівка) Тр., Струсівський район [УкрАТП 1947, с. 920]; Молодівка (<Зігмунтівка) Вл., Турійський район [УкрАТП 1947, с. 926].

3. Замінювалися усі назви населених пунктів із асоціативно-негативною семантикою, які мали принизливе, негативне забарвлення: Колосівка (<Гниди) Пл., Полтавський район [УкрАТП 1947, с. 913]; Крижівка (<Смердни) Вл., Киверцівський район [УкрАТП 1947, с. 916]; Вікторівка (<Помийник) Кв., Маньківський район [УкрАТП 1947, с. 891]; Любомирівка (<Дурняки) К-П., Новоушицький район [УкрАТП 1947, с. 921]; Бортяхівка (<Невільне) Вл., Рожищенський район [УкрАТП 1947, с. 883]; Ятранівка (<Псярівка) Кв., Ладизинський район [УкрАТП 1947, с. 958]; Мірошниківка (<Гноєнки) Кв., Корсунь-Шевченківський район [УкрАТП 1947, с. 925]; Будьонівка (<Драний) Дн., Покровський район [УкрАТП 1947, с. 884]; Карпівка (<Шахрайка) Лв., Великомоствський район [УкрАТП 1947, с. 912].

4. Численну кількість ойконімів на -івк-а утворено на місці колишніх географічних назв, в основах яких були етноніми, такі як: *волохи, ляхи, шведи, пруси, серби, чехи, татари, молдавани тощо*. Як стверджує Д. Бучко: «Окремі «відетноніми» ойконіми є давніми утвореннями в українській топонімії... Якщо до 1947 р. було відображено більше 30 назв народностей і націй, на зразок, баски, болгар, вірмени, волохи, греки, киргизи, китайці, молдавани, мордва, німці, поляки, пруси, серби, татари, турки, угорці, французи, хорвати, цигани, чехи, шваби, шведи, ятвяги, то після 1947 р. усі назви поселень із цими етнонімами в основах було перейменовано... Причину «очищення» української ойконімії від етнонімів можна пояснити хіба-що прагненням колишнього комуністичного керівництва республіки доказати, що народи України не повинні різнитися за національними ознаками» [Бучко 2013,

с. 227–228]. Так в українській ойконімний простір потрапили такі географічні назви: *Вербівка (<Старошведське) Хрс., Бериславський район [УкрАТП 1947, с. 887]; Веселинівка (<Татарівка) К-П., Березівський район [УкрАТП 1947, с. 889]; Веселинівка (<Чеське) Од., Березівський район [УкрАТП 1947, с. 889]; Дружелюбівка (<Шведенівка) Кр., Долинський район [УкрАТП 1947, с. 901]; Веселівка (<Татаринці) Тр., Великододеркальський район [УкрАТП 1947, с. 889]; Гонтівка (<Серби) Вн., Чернівецький район [УкрАТП 1947, с. 895]; Морозівка (<Лашки) К-П., Старо-Костянтинівський район [УкрАТП 1947, с. 926]; Вороб'ївка (<Ляхове) Кр., Піцано-Брідський район [УкрАТП 1947, с. 893]; Новоселівка (<Туркенівка) Зп., Гуляй-Пільський район [УкрАТП 1947, с. 931]; Синицівка (<Молдаванка) Од., Грушківський район [УкрАТП 1947, с. 945]; Климівка (<Болгарка) Од., Великоградівський район [УкрАТП 1947, с. 913]; Тарасівка (<Германівка) Лв., Новояричівський район [УкрАТП 1947, с. 950]; Романівка (<Германівка) К-П., Чемеровецький район [УкрАТП 1947, с. 943]; Андріївка (<Андрієво-Німецьке) Жт., Черняхівський район [УкрАТП 1947, с. 880]; Григорівка (<Прусівка) Пл., Великокринківський район [УкрАТП 1947, с. 896]; Морозівка (<Татариськи) Вн., Муровано-Куриловецький район [УкрАТП 1947, с. 926]; Новгородківка (<Чехоград) Зп., Мелітопольський район [УкрАТП 1947, с. 929]; Широколанівка (<Італьянка) Од., Котовський район [УкрАТП 1947, с. 956]; Ново-Миколаївка (<Греки) Од., Мостівський район [УкрАТП 1947, с. 931] тощо.*

Під процес «упорядкування» потрапили також оніми, в основах яких містилися згадки інших країн, наприклад: *Литва (нове: Сернівка) Вл., Торчинський район [УкрАТП 1947, с. 945]; Туркестанівка (нове: Калачівка) Кр., Онуфрївський район [УкрАТП 1947, с. 910]; Молдова (нове: Крутоярівка) Ізм., Старокозацький район [УкрАТП 1947, с. 916]; Люксембург (нове: Світлівка) Зп., Розівський район [УкрАТП 1947, с. 945]; Ізраїлівка (нове: Грабарівка) Вн., Яришівський район [УкрАТП 1947, с. 896].*

5. Були вилучені всі назви поселень, основаних яких асоціювалися із релігією та церквою, «...адже войовничий атеїзм, як пануюча ідеологія в колишньому Радянському союзі, не міг змиритися з тим, що про релігію, може бути сказано щось позитивне, а тим більше їх найменування увіковічене в географічних назвах» [Бучко 2013, с. 228]. Перейменування на -івк-а такого типу були нечисленними, пов'язані передусім з вилученням атрибута Святий: *Станіславівка (<Святий Станіслав) Стн., Коршівський район [УкрАТП 1947, с. 948]; Йосипівка (<Святий Юзеф) Стн., Коршівський район [УкрАТП 1947, с. 910]; Дубівка (<Боске) Стн., Глумацький район [УкрАТП 1947, с. 901]; Грушківка (<Мечеть) Пл., Гребінківський район [УкрАТП 1947, с. 897]. Сюди ж можемо зарахувати появу *Надеждівки* на місці колишньої назви *Баптисти* [УкрАТП 1947, с. 927].*

6. У процесі перейменувань були замінені прийменникові конструкції та багатокомпонентні

описові назви, наприклад: *Населений пункт радгоспу «Мало-Татарнівка»* (нове: *Березівка*) Жт., Бердичівський район [УкрАТП 1947, с. 881]; *Населений пункт Дільниця Восьма* (нове: *Дмитрівка*) Хрс., Калінінський район [УкрАТП 1947, с. 898]; *Населений пункт «Ферма Перша»* (нове: *Іванівка*) Хрс., Ново-Троїцький район [УкрАТП 1947, с. 908]; *Селище другого відділу Нечаянського зернорадгоспу* (нове: *Мало-Варварівка*) Мк., Варварівський район [УкрАТП 1947, с. 923]; *Колонія Блудів* (нове: *Блудівка*) Вл., Локачинський район [УкрАТП 1947, с. 883]; *Колонія Давидівка* (нове: *Давидівка*) Вр., Іванівський район [УкрАТП 1947, с. 897]; *Чума за Тисою* (нове: *Затисівка*) Зк., Севлюська окр. [УкрАТП 1947, с. 905]; *За Селом* (нове: *Вербівка*) Лв., Самбірський район [УкрАТП 1947, с. 887].

7. Були перейменовані населені пункти, назви яких указували на тип поселення (село, фільварок, колонія, вулька), наприклад, *Ужівка* (<Фільварок) Жт., Коростенський район [УкрАТП 1947, с. 952]; *Родниківка* (<Фільваркове) І-Фр., Городенківський район [УкрАТП 1947, с. 943]; *Новоселівка* (<Село) Лв., Великомоствський район [УкрАТП 1947, с. 931]; *Князівка* (<Князьсело) Рв., Березнівський район [УкрАТП 1947, с. 913]; *Омелівка* (<Колонія-Емлівка) Жт., Володарсько-Волинський район [УкрАТП 1947, с. 934]; *Рудківка* (<Колонія) Лв., Перемишлянський район [УкрАТП 1947, с. 943]; *Ялинівка* (<Колонія) Лв., Великомоствський район [УкрАТП 1947, с. 957]; *Соснівка* (<Вулька Третя) Лв., Вінниківський район [УкрАТП 1947, с. 947]; *Борщівка* (<Вулька Порська) Вл., Глобинський район [УкрАТП 1947, с. 884]; *Долинівка* (<Вулька Діл) Лв., Вінниківський район [УкрАТП 1947, с. 900]. Поселення, у назвах яких був засвідчений певний номер, також були перейменовані: *Первозванівка* (<Хутір №28/6) Дн., Щорський район [УкрАТП 1947, с. 935]; *Тарасівка* (<Хутір №20) Дн., Щорський район [УкрАТП 1947, с. 950]; *Трудолобівка* (<Хутір №13) Мк., Снігурівський район [УкрАТП 1947, с. 952].

Виділяємо також зміни, пов'язані з унормуванням атрибутів у складених назвах:

– унормування позиції атрибута, а саме зі зміною місця атрибута з постпозиції на препозицію: *Нова Валер'янівка* (<Валер'янівка Нова) Вл., Рожницький район [УкрАТП 1947, с. 929]; *Нова Копачівка* (<Копачівка Нова) Вл., Рожницький район [УкрАТП 1947, с. 929]; *Нова Ольганівка* (<Ольганівка Нова) Вл., Рожницький район [УкрАТП 1947, с. 929]; *Стара Ольганівка* (<Ольганівка Стара) Вл., Рожницький район [УкрАТП 1947, с. 948];

– поява або зникнення атрибута (відповідно, утворення складених назв чи заміна складених назв

на однокомпонентні): *Ново-Олександрівка* (<Олександрівка) Мк., Володимирівський район [УкрАТП 1947, с. 931]; *Ганнівка* (<Ганнівка Перша) Мк., Привільнянський район [УкрАТП 1947, с. 894]; *Мало-Петрівка* (<Петрівка) Мк., Веселинівський район [УкрАТП 1947, с. 923]; *Миколаївка* (<Миколаївка Третя) Од., Андрієво-Іванівський район [УкрАТП 1947, с. 924]; *Миколаївка* (<Миколаївка Друга) Од., Миколаївський район [УкрАТП 1947, с. 924]; *Новоселівка* (<Новоселівка Друга) Зп., Комишевецький район [УкрАТП 1947, с. 931];

– заміна одного атрибута на інший (переважно це атрибути, які вказують на час: Ново-: Старо-, Перша, Друга – або розмір: Мало-, Велико-): *Мала Ганнівка* (<Ганнівка Друга) Мк., Привільнянський район [УкрАТП 1947, с. 921]; *Ново-Петрашівка* (<Петраші Російські) К-П., Віньковецький район [УкрАТП 1947, с. 931]; *Мала Тернівка* (<Тернівка Перша) Зп., Якимівський район [УкрАТП 1947, с. 922]; *Мала Настасіївка* (<Настасіївка Друга) Од., Андрієво-Іванівський район [УкрАТП 1947, с. 922]. У процесі таких перейменувань часто також був змінений словотворчий формант *Мала Климентіївка* (<Клименталь Другий) Жт., Баранівський район [УкрАТП 1947, с. 922];

– заміна цифр-атрибутів на словесні відповідники: *Петрівка Перша* (<Петрівка №1) Стл., Олександрівський район; *Петрівка Друга* (<Петрівка №2) Стл., Олександрівський район [УкрАТП 1947, с. 936]; *Олександрівка Перша* (<Олександрівка №6) Дн., Магдалинівський район [УкрАТП 1947, с. 933].

Висновки. Отже, наслідком перейменувань населених пунктів у повоєнний період було введення в ойконімний простір України 761 нової назви на *-івк-а*, найбільше з яких зафіксовано в Одеській, Львівській, Волинській, Житомирській та Запорізькій областях. Головними причинами появи ойконімів з формантом *-івк-а* на місці колишніх назв є заміна: 1) назв іномовного походження (німецьких, тюркських та румунських); 2) польських відповідників антропонімів в основах; 3) ойконімів з асоціативно-негативною семантикою; 4) етніонімів в основах; 5) ойконімів, твірні основи яких були пов'язані з назвами країн; 6) ойконімів, які тією чи іншою мірою мали стосунок до релігії та церковного життя; 7) багатоконпонентних описових та прийменникових конструкцій; 8) оніми, похідні від адміністративно-господарських термінів. Окремо виділяємо зміни атрибутів в ойконімах. Також однією з причин перейменувань є об'єднання кількох поселень. Більшість цих новотворів є невмотивованими і негативно позначилися на українському ойконімному просторі, тому й потребують повторного перегляду та заміни на історичні відповідники.

Література

1. Андрощук А.В. Перейменування об'єктів адміністративно-територіального поділу Криму як репресивний та пропагандистський засіб державної політики (II половина XX століття). *Крим в історичних реаліях України*: матеріали наук. конф. К.: Інститут історії України НАН України, 2004. С. 317–334.
2. Бучко Д.Г. Кілька уваг про принципи номінації в ойконімії України. *Історична та сучасна українська ономастика*: вибрані праці. Чернівці: Букрек, 2013. С. 218–225.
3. Бучко Д.Г. Післявоєнне впорядкування назв населених пунктів і його вплив на ойконімію систему

України. *Історична та сучасна українська ономастика*. Чернівці: Букрек, 2013. С. 225–233.

4. Вербич С.О. Трансформація українського онімного простору: внутрішньо- та позамовні чинники. *Мовознавство*. 2014. № 2. С. 15–23.

5. Добржанський О.В., Чучко М.К. Румуни в Україні [Електронний ресурс]. – URL: http://www.history.org.ua/?termin=rumuny_v_ukrajini

6. Кравченко Л.О. Перейменування сучасних українських ойконімів. *Українське мовознавство*. 2018. № 1. С. 135–151.

7. Ковтюх С.Л. Соціономастичні аспекти перейменовувальних процесів в Україні. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2017. С. 160–165.

8. Лучик В.В. Етимологічний словник топонімів України. Київ: Академія, 2014. 544 с.

9. Лучик В.В. Принципи й критерії номінації та відновлення історичних назв у топонімії України. *Українська мова*. 2009. № 4. С. 28–33.

10. Лучик В.В. Тюркізми в топонімії України: історико-етимологічний аспект. *Linguistica*. 2015. № 55(1). С. 251–262.

11. Масенко Л.Т. Мова радянського тоталітаризму. Київ: Кліо, 2017. 239 с.

12. Мюллер В. Великий німецько-український словник. Київ: Чумацький шлях, 2005. 787 с.

13. Редька Я.П., Лопуляк Л.В. Сліди слов'яно-романської взаємодії в ойконімії Буковини. *Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. Слов'янська філологія*. Чернівці: Рута, 2007. № 354–355. С. 62–66.

14. УкрАТП. Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. Київ: Укр. вид-во політичної літератури. 1947. 1062 с.

15. Хамуркопаран Д. Взаимодействие тюркских и славянских языков в топонимии Северного Причерноморья. Москва. 2017. 264 с.

16. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 707 с.

17. Шульган О.В. Ойконімія України. ХХ століття (еко- та соціолінгвістичні аспекти): дис. на здобуття канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Запоріжжя, 2017. 302 с.

18. Франко З.Т. Граматична будова українських гідронімів. Київ: Наукова думка, 1979. 186 с.

References

1. Androshchuk A.V. (2004) Pereimenuvannia ob'ektiv administratyvno-terytorialnoho podilu Krymu yak represyvnii ta propahandystskyi zasib derzhavnoi polityky (II polovyna XX stolittia) [Renaming the objects of administrative-territorial division of Crimea as a repressive and propagandistic means of state policy (second half of the 20th century)]. *Krym v istorychnykh realiakh Ukrainy: materialy nauk. konf.* Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. S. 317–334 [in Ukrainian].

2. Buchko D.H. (2013) Kilka uvah pro pryntsyphu nominatsii v oikonimii Ukrainy [A few notes on the principles of nomination in the oikonomy of Ukraine]. *Istorychna ta suchasna ukrainska onomastyka: vybrani pratsi*. Chernivtsi: Bukrek. S. 218–225 [in Ukrainian].

3. Buchko D.H. (2013) Pislivoienne vporiadkuvannia nazv naselenykh punktiv i yoho vplyv na oikonimiinu systemu Ukrainy [Post-war ordering of place-names and its influence on the oiconymical system of Ukraine]. *Istorychna ta suchasna ukrainska onomastyka*. Chernivtsi: Bukrek. S. 225–233 [in Ukrainian].

4. Verbych S.O. (2014) Transformatsiia ukrainskoho onimnogo prostoru: vnutrishno- ta pozamovni chynnyky [The transformation of Ukrainian onimn space: intra- and extralingual factors]. *Movoznavstvo*. № 2. S. 15–23 [in Ukrainian].

5. Dobrzhanskyi O.V., Chuchko M.K. Rumuny v Ukraini [Romanians in Ukraine] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.history.org.ua/?termin=rumuny_v_ukrajini [in Ukrainian].

6. Kravchenko L.O. (2018) Pereimenuvannia suchasnykh ukrainskykh oikonimiv [Renaming of modern Ukrainian oikonyms]. *Ukrainske movoznavstvo*. № 1. S. 135–151 [in Ukrainian].

7. Kovtiukh S.L. (2017) Sotsioonomastychni aspekty pereimenuvalnykh protsesiv v Ukraini [Socionomastic aspects of renaming processes in Ukraine]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: movoznavstvo*. Ternopil : Ternopil'skyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. S. 160–165 [in Ukrainian].

8. Luchyk V.V. (2014) Etymolohichni slovnky toponimiv Ukrainy [Etymological dictionary of toponyms of Ukraine]. Kyiv: Akademiia, 2014. 544 s. [in Ukrainian].

9. Luchyk V.V. (2009) Pryntsyphu u kryterii nominatsii ta vidnovlennia istorychnykh nazv u toponimii Ukrainy [Principles and criteria of place-naming and restoration of the historical names in the toponymical system of Ukraine]. *Ukrainska mova*. № 4. S. 28–33 [in Ukrainian].

10. Luchyk V.V. (2015) Tiurkizmy v toponimii ukrainy: istoryko-etymolohichni aspekt [Turkisms in the toponymy of Ukraine: historical and etymological aspects]. *Linguistica*. № 55 (1). S. 251–262 [in Ukrainian].

11. Masenko L.T. (2017) Mova radianskoho totalitaryzmu [The language of Soviet totalitarianism]. Kyiv: Klio. 239 s. [in Ukrainian].

12. Müller V. (2005) Velykyi nimetsko-ukrainskyi slovnyk [Great German-Ukrainian Dictionary]. Kyiv: Chumatskyi shliakh. 787 s. [in Ukrainian].
13. Redkva Ya.P., Lopuliak L.V. (2007) Slidy sloviano-romanskoï vzaiemodii v oikonimii Bukovyny [Traces of slavic and romance ties in Bukovyna's oikonymy]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Zbirnyk naukovykh prats. Slovianska filolohiia. Chernivtsi: Ruta. № 354–355. S. 62–66* [in Ukrainian].
14. UkrATP (1947). Ukrainska RSR. Administratyvno-terytorialnyi podil na 1 veresnia 1946 roku [Ukrainian SSR. Administrative-territorial division on September 1, 1946]. Kyiv: Ukr. vyd-vo politychnoi literatury. 1062 s. [in Ukrainian].
15. Khamurkoparan D (2017). Vzaimodeistvie tiurkskikh i slavianskikh iazykov v toponimii Severnogo Prichernomoria [Interaction of Turkic and Slavic languages in the toponymy of the Northern Black Sea region]. Moskva. 264 s. [in Russian].
16. Chuchka P.P (2005). Prizvyshcha zakarpatskykh ukrainsiv: Istoryko-etymolohchnyi slovnyk [Surnames of Transcarpathian Ukrainians: A Dictionary of History and Etymology]. Lviv: Svit. 707 s. [in Ukrainian].
17. Shulhan O.V (2017). Oikonimii Ukrainy XX stolittia (eko- ta sotsiolinhvistychni aspekty) [Oikonymy of Ukraine of the 20th century (ecology of socio- cultural aspects)]: dys. na zdobuttia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Zaporizhzhia. 302 s. [in Ukrainian].
18. Franko Z.T (1979). Hramatychna budova ukrainskykh hidronimiv [Grammatical structure of Ukrainian hydronyms]. Kyiv: Naukova dumka. 186 s. [in Ukrainian].

OIKONYMS ENDING IN *-IVK-A* AS RESULT OF A SETTLEMENT RENAMING

Abstract. The article dedicated to the analysis of settlement title renaming and changes in toponymic landscape of Ukraine due to creation of new geographical titles ending in *-ivk-a*. Renaming of numerous settlements throughout territory of Ukraine was the consequence of Verkhovna Rada URSR Presidium's Decree «About preserving, readjusting and streamlining existing titles of village councils and settlements» valid from 7.09.1946. It caused huge-scale deformational changes in oikonymic system of Ukraine. Previous, usually ancient names on which historical and cultural heritage were carved, were replaced with artificial onyms that included *-ivk-a* formant.

The aim of our research is to register all titles of settlements ending in *-ivk-a*, which were created due to renaming process in 1946, and establish extra- and intralingual factors that influenced the changes in the oikonymic system of Ukraine.

While analysing the nature of settlement politics of renaming, consideration should be made that, first of all, oikonyms are vibrant component of historical heritage that forms and transports important information between generations. Secondly, politic context is of great importance, and as result, processes of naming and renaming settlements is a tool for ideological current tendencies.

During after-war period 761 new titles with *-ivk-a* formant were introduced into oikonymic space of Ukraine. Most of this onyms were spotted in Odesa, Lviv, Volyn, Zhytomyr and Zaporizhzhya regions. Due to politics of renaming were replaced: 1) names of settlements of foreign origin (*Kleinendorf, Burhudzhy, Malineshty*); 2) polish representatives of anthroponyms within derivational stems (*Yanivka*); 3) oikonyms with associative-negative semantics (*Durniaky*); 4) names of settlements, derivational stems of which are ethnonyms (*Lashky*); 5) oikonyms, derivational stems of which contained mentioning of other countries (*Lytwa*); 6) oikonyms that were connected to religion (*Svyatyi Stanislav*); 7) descriptive and prepositional constructions (*Chuma za Tysoiu*). Renaming connected to merging of several settlements was also registered. Attributes in compound titles (*Petrivka №1*) were analysed. Most of new titles are unmotivated and require revision.

Keywords: toponym, oikonym, anthroponym, renaming, derivational stem.

© Висоцька М., 2021 р.

Марія Висоцька – аспірантка кафедри української мови імені професора Івана Ковалика Львівського національного університету імені Івана Франка, Львів, Україна; vysotskam27@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-7732-9320>

Maria Vysotska – PhD student of the Ivan Kovalyk Ukrainian Language Department, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine; vysotskam27@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-7732-9320>